

А. ТОМОВЪ

М. Ангеловъ
15 III 1930 год.
гр. Варна
уу
х

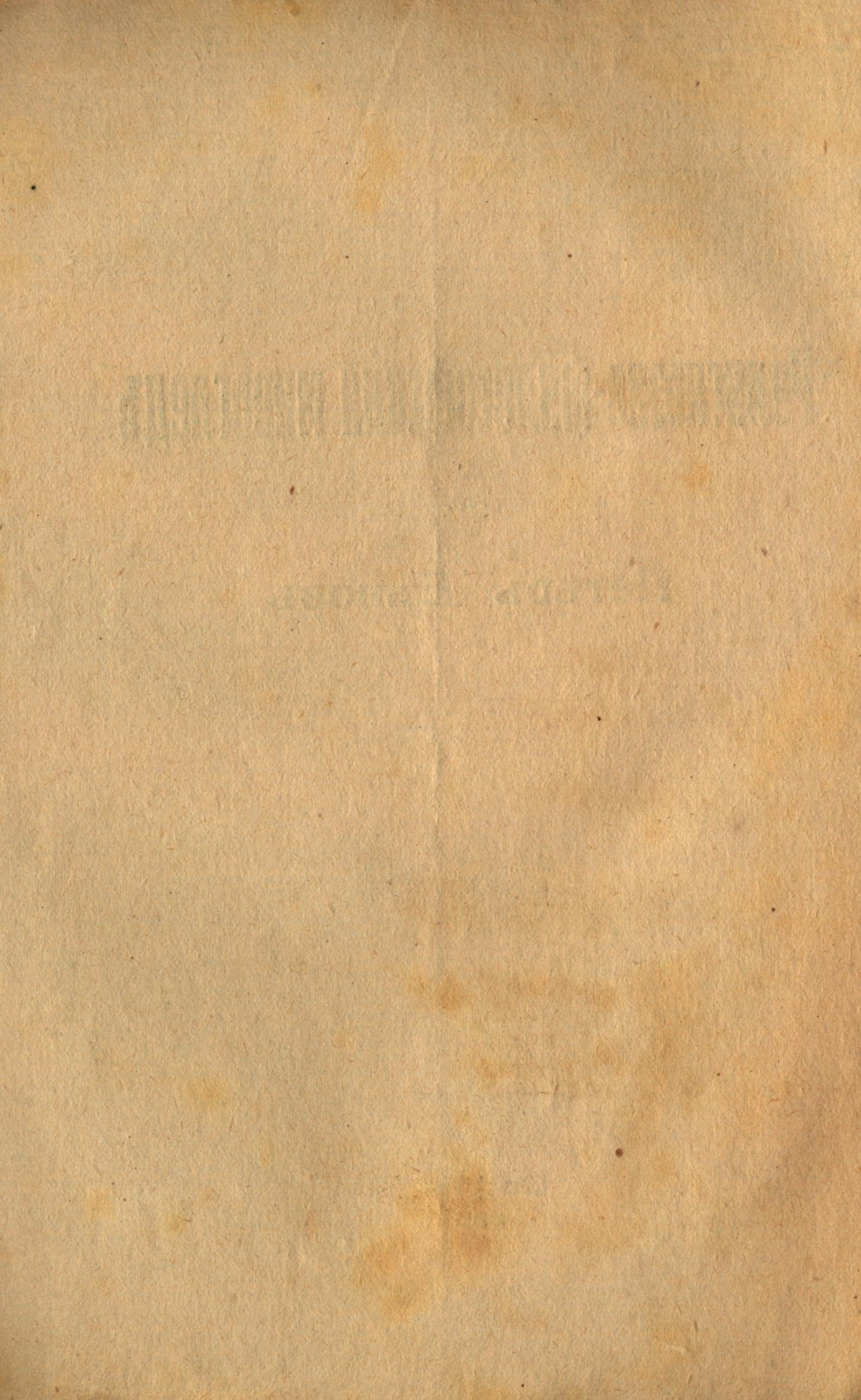
Религиозно-философския миросгледъ

на

Петъръ Дъновъ

София
1930

Религиозно-философския мирогледъ на Петъръ Дъновъ¹⁾

Единъ характеренъ белегъ на новото време е повсемѣстниятъ и силенъ подемъ на мистичната мисль. Това явление е благоприятствувано, несъмнено, отъ дълбоки социални причини. Засилването на общественитѣ противоречия, на мизерията, болеститѣ и страданията изобщо е отъ естество да упражнява благотворно въздействие въ посочения смисль, правейки човѣшката душа по-възприемчива и по-чувствителна, разширявайки съзнанието и пробуждайки стремежитѣ къмъ истинско щастие, социална правда и хармония; тия условия действуватъ въ сжщата посока, и изобщо, като импулсиратъ всестранната човѣшка дейность, правятъ живота по-напрегнатъ и по-интензивенъ.

Голѣмата война и последвалата я социална криза направиха и правятъ да блесне най-ярко неразумното и безсмисленото въ живота, нечистото и болното. Тѣ разкриха широко язвитѣ и дефектитѣ на днешната цивилизация, нейната морална нищета. Едновременно съ това тѣ изнесоха и изнасятъ все по-голѣми проблеми предъ човѣшката мисль за преодоляване на злото и предотвратяване на идещитѣ бедствия. Всичо е тласнато къмъ най-интензивенъ животъ, призовано къмъ свърхусилия. Никога човѣшката мисль не е работила тѣй интензивно, не е дирила тѣй настойчиво и упорито нови пжтища въ всички области и прояви на живота.

¹⁾ Настоящиятъ очеркъ бидѣ написанъ за списанието „Философски Прегледъ“ и помѣстенъ въ кн. I, год. II (1930) на сжщото списание.

Силитѣ на старото и силитѣ на новото сж въ повсемѣстно, широко и грандиозно състезание. Срѣдъ това всеобщо напрежение, рушение и творчество трѣбва да се роди една нова култура, да се роди новия човѣкъ, или сждбата на човѣчеството е решена — то ще трѣгне бързо по пжтя на най-разорителнитѣ международни и социални войни, къмъ всеобща разруха и диградиране.

Всеобщиятъ духовенъ кипежъ намира своя изразъ и въ силния подемъ на мистичната мисль. Нѣщо повече, — тоя кипежъ не можеше да не доведе преди всичко до тоя именно подемъ. Въ днешнитѣ свърхусилия на човѣчеството за надмогане злото, разрухата, неразумното и несвършеното въ живота и насочване човѣшкитѣ сждбини къмъ свѣтли бжднини, се чувствуватъ преди всичко призовани да работятъ тъкмо хората на най-висшия идеализъмъ, тия, въ които най-много тлѣе и пламти божествениятъ огнь на живота. Това сж хората, които говорятъ на свѣта за божествената правда, за висшата разумность, за висшата социална хармония и красота, хората на чистата мистична мисль.

*

Искаме ли да обхванемъ съ единъ общъ погледъ развитието на модерната мистична мисль, предъ насъ ще се разкрие картината на едно последователно настѣпление на все по-широки и по-мощни духовни вълни.

Първата отъ тия вълни представлява спиритическото движение, широко възбудилиятъ се и бързо възрастващъ интересъ къмъ спиритическитѣ сеанси, медиумизма и пр., ширещъ се, подобно на лесно разпространяема епидемия, средъ полуинтелигентнитѣ и интелигентни срѣди. Изкористванъ отъ мнозина, осмиванъ отъ други, упорито пренебрегванъ отъ хората на сериозната наука, спиритизмътъ можа да стане предметъ на сериозни изучвания, поражда грамадна литература и спечелва на своя страна видни хора на опитната наука, като Круксъ, Оливеръ Лоджъ, Уйлямъ, Джеймсъ Аксаквъ, Камилъ Фламарионъ, Ломброзо, проф. Кравфордъ, както и видни хора на изкуството като В. Хюго, Метерлинкъ, Конанъ Дойлъ и др., и дава единъ мощенъ тласкъ за все по-нови и по-важни завоевания на чо-

вѣка въ областъта на духовната човѣшка природа, съдръжаща ключа на всѣко познание.

Теософското движение се явява като едно задълбочаване на мистичната мисъл и една нова мощна вълна въ общото всесвѣтско настѣпление на последната. То възниква съ опредѣлената задача да подготви една издигната духовно среда отъ хора изъ всички религии и езици, способна да възприеме наново живото слово на онзи великъ учител на човѣчеството, който ръководи неговото висше духовно развитие и което слово той има да оповести чрезъ устата на единъ избраникъ, въ времена, когато старата цивилизация залѣзва и върху нейнитѣ развалини трѣбва да се изградятъ основитѣ на по-разумѣнъ и по-свършенъ животъ. Възникнала върху древно-индийския мистицизъмъ, модерната теосифия синтезира въ себе си ценното отъ всички по-голѣми религии на древността, отъ всички окултни школи и духовни движения. Нѣщо повече — тя представлява една религиозно-философска синтеза, примирява въ себе си религията съ модерната наука, духа на Истока и духа на Запада, духа на дълбоко вътрешно прозрение и духовно усвършенствуване съ духа на интелектуализма и индивидуализма, на емпирическия опитъ и техническиятъ завоевания.

Теософското движение създаде въ всички страни една международно обединена и издигната духовна среда, способна да се яви като носителъ на най-висшитѣ и ценни духовни придобивки на цѣлото човѣчество, да разработи тоя духовенъ капиталъ и да го направи достояние на все по-широки кръгове. Чрезъ трудове на множество свои видни представители, теософията подигна булото, скриващо ценни за живота, истини, популяризира знания, които по-рано биваха достъпни само на посветения; тя разкри истинския ликъ на древнитѣ религии и окултни школи, пробуди широкъ интересъ къмъ духовнитѣ знания и даде силенъ тласкъ на мистичната мисъл.

Много допринесе теософията специално за разкриване същността и дълбокия смисълъ на Христовото учение, като хвърли свѣтлина върху тъй нареченитѣ „Христови мистерии“ и онова духовно

знание, което се е предавало отъ уста на уста, отъ посветени на посвещавани.¹⁾ Тя спомогна за разкриване онова разбиране на Христовото учение, което сж имали първитѣ негови проповѣдници: Христосъ, ап. Павелъ и другитѣ апостоли, първитѣ църковни отци, като Игнатий, епископъ Антиохийски, Св. Климентъ Александрийски, Оригенъ и др. и направи понятеъ оня възвишенъ и мощенъ религиозенъ идеализъмъ на първото християнство, който устоя срещу най-страшнитѣ насилия и изпитания.

Следъ голѣмата духовна вълна на теософското движение, виждаме да се надига друга още по-широка и мощна — множество религиозно-обществени движения, окултни школи, научни общества и институти, проникнати отъ единъ високъ идеализъмъ, обединени въ единъ общъ духъ, отъ единъ общъ доминиращъ стремежъ — да се въплоти новото въ живота, да му се даде плътъ и форма, да се изградятъ здравитѣ основи на новата цивилизация. Тукъ можемъ да споменемъ движението „Оомото“ въ Япония, бахаизма въ Персия, Христовия комунизъмъ въ Чехия, новото резонкрройцерство, школата на Щайнеръ и неговитѣ последователи, както и тая на Кайзерлингъ въ Германия, новохристиянскитѣ движения и пр. Въ тази голѣма духовна вълна има своето мѣсто и тъй наречениятъ „дъновизъмъ“ въ България.

Настѣплението на мистичната мисль оказа и оказва отъ своя страна най-мощно влияние върху цѣлата съвременна наука. Макаръ още дълбоко проникната отъ материалистично-позитивистиченъ духъ и върна на налагащото ѝ се отъ живота начало — да се пригажда къмъ изискванията и психиката на господстващитѣ, охолнитѣ обществени слоеве, антирелигиозени по стремежи, по животъ и схващания, съвременната официална наука е принудена да прави постоянни и все по-важни отстѣпления предъ мистичната мисль. Нѣщо повече, въ своята многостранна работа, тя, въпреки желанието си, сама подготвя успѣхитѣ на тази мисль; тя все по-вече навлиза съ своитѣ опитни

¹⁾ Ани Безантъ: Езотеричното християнство. Прев. на бълг. 1919 г.

методи въ областъта на свръхсѣтивното за обикновената човѣшка психика, за да констатира тукъ все по-тънки и по-неуловими строителни сили; тя все повече навлиза въ областъта на окултнитѣ науки, за да дойде и открие факти и истини известни на окултиститѣ и говорящи въ полза на мистичната мисль.

Понятието за материята коренно се промѣни. Атомътъ се превърна въ една сложна система, организираща въ себе си неимовѣрни по своитѣ размѣри сили, въ една система отъ електрически заряди, наречени електрони, движещи се срѣдъ етерно пространство около единъ подобенъ центъръ. Самитѣ тия електрически заряди не сж нищо друго освенъ видоизмѣнение на етера — всемирната космическа енергия и невесома субстанция, която изпълня цѣлия космосъ. Така, материята е превърната въ енергия, електрифицирана и етиризирана. Но по тоя начинъ се стига тъкмо до етера на окултиститѣ отъ всички времена, съ тая само разлика, че, докато той за позитивисти и материалисти е оная „основна“ елементарна сила, която макаръ сама лишена отъ разумность, поражда всичко разумно въ свѣта — съзнанието, духа, гения, цѣлата духовна култура — окултиститѣ и мистицитѣ виждатъ въ него само проява на една висша реалность, духовна и разумна въ своята сжщина.

Отъ особено значение за развитието на мистичната мисль се оказаха завоеванията на опитната наука въ областъта на тѣй нареченитѣ мета психични явления, въ областъта на телепатията, жизнения магнетизъмъ, медиумизма и сомнабулнитѣ състояния. По ексериментално-наученъ пжтъ тукъ науката се добра де необорими факти и доказателства, които подкрепятъ най-решително основнитѣ положения на мистицизма.

*

Отъ казаното е явно, че „дѣновизмътъ“ може да бжде оцѣненъ добре и разбранъ само като рожба на новото време и новитѣ нужди и въ връзка съ общия духъ и общия подемъ на мистичната мисль. Той за сѣга голѣми общочовѣшки проблеми, отговаря на общо-

човѣшки нужди, съдействува за задоволяване на върховни общочовѣшки стремежи. Той — подобно на теософията и всички сродни ней модерни мистични учения — се стреми къмъ сжщата онази висши синтеза на духа и висшитѣ духовни придобивки — предимно на древния Изтокъ — съ духа и постиженията на новото време, за която синтеза говоримъ по-горе.

Тѣй наречената западна цивилизация постигна много въ областта на техническия прогресъ и свързанитѣ съ него практически знания, разви извънмѣрно външнитѣ средства и методи за работа и научни изследвания, способствува за развитието на интелекта и донесе единъ разцвѣтъ на дребния индивидуализъмъ.

Но тази цивилизация пренебрегна духовната, истинската личностъ, занемари нейнитѣ висши и дълбоки заложи, забрави методитѣ и пътищата на развитието именно на ония отъ тѣхъ, които правятъ човѣшката душа годна за най-висшитѣ постижения, възприемчива за най-висшитѣ пориви и стремежи, за великото и прекрасното, като ѝ придаватъ при това една несломима мощъ.

Тая цивилизация привърза по-здраво човѣшкото съзнание къмъ дребнитѣ нужди на живота, като прѣкомѣрно ги увеличи, привърза го къмъ изискванията на крайно изострената и пълна съ несигурностъ борба за сжществуване. Тя разви нисшитѣ животински инстинкти у човѣка, засили дребния практицизъмъ, създаде психологическитѣ предподпоставки за повърхностния материализъмъ и позитивизъмъ въ науката и философията. Тя обезвѣри човѣчеството, умъртви религията, като я лиши отъ нейния висшъ идеализъмъ и я постави въ услуга на организираната неправда и организираното насилие. Тая цивилизация създаде една личностъ обезвѣрена, безъ устойчивъ моралъ, безъ характеръ, безъ истински високи идеали, дребна, вечно недоволна, болезнено чувствителна, нервна изтощена, лесно податлива на всѣкакви пороци, извръщения и болести — една личностъ неспособна да се издигне надъ ограниченитѣ рамки на дребния егоизъмъ; тя създаде човѣка на израждането, безсиленъ да се справи съ голѣмитѣ проблеми, които животътъ поставя предъ цѣлото човѣчество. Тая цивилизация създаде сжщевременно въпиющата нужда

отъ нови хора, носители на новъ животъ, хора съ високъ моралъ, съ високи идеали, съ пламенни сърдца, съ несломима мощъ.

Да съдейства наредъ съ всички близки и сродни нему учения и духовни движения за създаването на тия нови хора и задоволяването на тия голѣми нужди — това е — ни по-вече, ни по-малко — задачата и на „дъновизма“.

*

Ония, които се надѣватъ да намѣрятъ у П. Дъновъ стройно формирана и изложена религиозно-философска „система“, ще останатъ разочаровани. Както всички голѣми религиозни учители, П. Дъновъ е човѣкъ на дълбокото вътрешно прозрение. Той чувствува, вижда и освѣтлява проникновено простата, жива и конкретна истина. Но той не е човѣкъ на сложнитѣ логически построения и умувания.

Независимо отъ тая характерна особность, П. Дъновъ е съвършено чуждъ на илюзията на всички ония философи, които се стремятъ да кажатъ „последната“ дума на човѣшкото знание, да изразятъ истината въ окончателна, пълна, съвършена форма. Той знае, че „последно“, абсолютно и съвършено знание нѣма; че самото знание е единъ процесъ на растене, едно движение и приближаване къмъ истината; че завършенитѣ форми, окостенѣлитѣ догми ставатъ винаги спънка на прогреса, и че важното е, не да се дадатъ завършени формули, а правилна насока и мощенъ тласъкъ къмъ истината. Той знае освенъ това, че до голѣмитѣ духовни истини човѣкъ не може да се дѣближи безъ едно морално издигане и пречистване, безъ пробуждане на спящитѣ въ него духовни сили и способности; той знае, че тия истини се разкриватъ постепенно като прозрение, живъ опитъ, несъмнена и очевидна действителность само на „пробудилата се“ чиста душа, способна да живѣе въ хармония съ тѣхъ.

Ето звъщо задачата на П. Дъновъ е предимно отъ практически просвѣтно-възпитателенъ характеръ. Не книжни теории и „системи“ се стреми той да създава, а да учи съ личенъ примѣръ, напътва-

ния и пояснения, какъ да се усвои „най-великото изкуство“ — изкуството на разумния животъ, който носи възрастване на сили, здраве и жизнерадостъ, пробуждане и усъвършенствуване на способности; който води къмъ Истинска социална хармония и висша красота. Той създава и култивира една духовна срѣда, годна да възприеме новото и да го осъществи, едно окултно движение, насочено къмъ реализирането на тоя по-вишъ разуменъ животъ, предимно по пжтя на вжтрешното усъвършенстване и превъзпитаване на личността. Да пробуди въ душитѣ стремежа къмъ възвишеното и прекрасното, да даде мощенъ тласъкъ къмъ самоусъвършенстване, къмъ упорна работа надъ себе си, къмъ свѣрхусилия; да подпомогне освобождаването на личността отъ всички ония привични вѣрвания, мнения, предразсѣдъци, навици, които спъватъ развитието ѝ; да спомогне за изграждането на съзнанието на новия човѣкъ; да подпомага формирането у него на единъ устойчивъ и мощенъ характеръ, — това е грижата и работата на П. Дъновъ по отношение на неговитѣ ученици — работа трудна, изискваща време, за да се развие и даде резултати, и при това работа, която може да бжде по силитѣ само на човѣкъ съ импонираща духовна мощъ и извънредни дарования.

Отъ горното е ясно, колко тѣсно е свѣрзано ученieto на П. Дъновъ съ неговата практическа възпитателна работа, която, макаръ да продължава повече отъ 15 години, е още въ началото си. Неговитѣ беседи и лекции сж пригодени именно къмъ тая работа, отговарятъ на нуждитѣ ѝ и на духовния ръстъ на неговитѣ слушатели и ученици. Ето защо може да се каже, че П. Дъновъ далечъ още не е развилъ своето учение въ неговата пълнота и не е казалъ онова, което има да каже.

Все пакъ въ своята практична просвѣтно-възпитателна работа той прокарва и разяснява едно разбиране на живота, чертае основитѣ на единъ философско-религиозевъ мирогледъ. Човѣкътъ на новия животъ, за чието формиране той работи, се създава въ свѣтлината на тоя мирогледъ и се явява като носителъ на последния и неговъ всестраненъ изразителъ.

Колкото трудно и да е, поради всички тия изтъкнати причини, както и поради самото естество на обсъжданата материя, да се предаде въ основнитѣ му черти помѣнатия мировгледъ, ще се опитае все пакъ да направимъ това.

*

Който иска да вникне въ учението на П. Дъновъ, въ неговитѣ беседи и лекции, трѣбва да бжде непременно запознатъ съ основнитѣ схващания и стремежи на модерния мистицизъмъ, съ оная общность отъ основни идеи и тенденции, обедняващи въ едно цѣло учението на Йогитѣ, на модерната теософия и на модернитѣ окултни учения. Той трѣбва да има добра представа и за Христовото учение въ неговия първиченъ видъ и неговия възвишенъ идеализъмъ. Тая общность отъ основни идеи и стремежи е именно основата, върху която гради П. Дъновъ.

Учението на последния, подобно на модерната теософия и сроднитѣ ней учения, може да се окачестви съ нѣколко думи като модеренъ пантеизъмъ, но сщевременно то е и единъ възвишенъ монотеизъмъ. По отношение на битието, Богъ е трансцендентенъ и иманентенъ, той е неизмѣненъ абсолютъ, централна монада и сщевременно проявяващъ се, даващъ форма и животъ на всичко, вѣчно творещъ Логосъ. Като абсолютъ, той е първопричината на всички нѣща, дава животъ на всичко, съдържа единството на всички души, той е глава на човѣшкия духъ. Въ своето проявление той е единното и вечното битие, всемирниятъ животъ, творческата любовъ, висшето съзнание или „съзнанието на цѣлото“.

П. Дъновъ сподѣля съ йогитѣ, съ теософията и модернитѣ окултни учения идеята за инволюцията и еволюцията, като висше и основно проявление на абсолютното, като основенъ и доминиращъ надъ всичко законъ на всемирния животъ. Въ своето учение той прокарва сщщо тъй и основнитѣ идеи за кармата и за превѣплѣтяването на душитѣ, и то не поради това, че въ противенъ случай действи-

телността не може да се примири съ идеята за господството на една висша разумност, висша любов и висша правда въ живота, а защото тия идеи — за кармата и превъплътяването — сж опитани и несъмнени за него истини на живота.

Както теософитѣ и всички окултисти, П. Дъновъ учи, че битието далечъ не се изчерпва съ тѣй наречения „материаленъ свѣтъ“ на триизмѣрното пространство, и че това битие се проявява едновременно и въ по-висши полета или свѣтове — астраленъ, менталенъ, причиненъ и др. (у първитѣ християни: етеренъ, астраленъ, умственъ и три духовни свѣта); че силитѣ на всѣко по-висше поле, като потънки и по-духовни, проникватъ по-нисшето поле и всички тия взаимно проникващи се полета съставятъ едно единно битие, единенъ животъ на всемирния духъ. Въ по-висшитѣ свѣтове се проявяватъ по-висши строителни сили; тѣ сж обитаеми и отъ сжщества отъ по-висши степени на еволюция отъ тая на човѣчеството и сжществува една голѣма иерархия на такива по-висши сжщества.

Чувствата и мислитѣ сж въ по-висшитѣ свѣтове тѣй реални, като материалнитѣ предмети въ материалния свѣтъ. Тѣ сж живи сили, които рушатъ и градятъ. Най-висшитѣ строителни сили, това сж висшето космическо или божествено съзнание, божествената мисълъ, божествената любовъ. Тия висши строително сили толкова по-пълно се проектиратъ въ всѣко духовно сжщество и по-пълно се проявяватъ чрезъ него, колкото то е отъ една по-висша духовна еволюция и колкото по-голѣмо индивидуално съвършенство е достигнало.

Природата — това е самата проявена външно висша реалностъ, проявената висша разумностъ, висша любовъ. Природата обаче е скрила своята духовна и божествена физиономия за нисшето съзнание. То вижда само сѣнката на нѣщата, промѣнливата видимостъ, а не и истинското съдържание, истинския животъ, не и ония духовни и разумни творчески сили, които се проявяватъ и работятъ задъ тази видимостъ. Науката до сега е изучавала

само външната форма и едва тепърва започва да се интересува за истинските строителни сили. Всички нѣща въ природата, като проявление на висшата разумност, иматъ обаче и единъ дълбокъ вътрешенъ смисълъ. Истинската наука трѣбва да отиде по-далече отъ изучаване съдържанието и вътрешните строителни сили; тя трѣбва да дири и дълбокия смисълъ на нѣщата.

Човѣкътъ е проявление на единното битие: въ него последното разкрива своето естество. Той обаче далече не е най-висшето проявление на това битие. Както окултистите отъ всички времена сж учили, съвършениятъ, завършилиятъ своята земна еволюция човѣкъ е „подобие Божие“, „синъ Божи“, „микрокосмосъ“, който крие въ себе си естеството, устройството и великитъ сили и тайни на битието. Съ своята физическа природа човѣкъ е едно съ „материалния свѣтъ“; съ своето астрално и ментално тѣла той е свързанъ съ по-висшитъ свѣтове; но той има и единъ още по-висшъ духовенъ животъ, който го свързва съ първичното божествено начало. Въ своята дълбока сжщностъ като духъ, той е една искра отъ онзи свѣщенъ огънъ на всемирния животъ, който наричаме първопричина, основно начало, Богъ. Чрезъ него, както и чрезъ цѣлата еволюция на разумната природа се проявява това основно начало все по-пълно и по-съвършено.

„Човѣшкото въ човѣка — това е опаковката, а божественото — това е сжщността на човѣшкото естество“. Въ сегашната си форма човѣкътъ само отчасти е проявилъ своята истинска сжщностъ, той тепърва има да се проявява.

*

Най-важнитъ за човѣка основни истини и факти, въ които се разкрива всемирното битие предъ пробудилото се и просвѣтено съзнание, сж следнитъ:

Живота се управлява отъ една върховна разумностъ. Богъ, истинската реалностъ, се изявява въ него като Духъ на висшата разумностъ. Последната се манифестира въ общия строежъ на мирозданието, въ общия планъ на всемирното развитие, въ сжществуването

на разумнитѣ души и творчески сили, въ природнитѣ закони, които регулиратъ всички промѣни, а така сжщо и въ най-малкото движение и най-малката проява. И най-незначителното движение предполага разумность. Колкото по-дълбоко човѣшкиятъ умъ прониква всемирното битие, толкова по-силно бива потресенъ отъ великата разумность, която го управлява.

Чрезъ висшата разумность, божествения животъ и божественото творчество, Богъ или истинската реалность се проявява като върховна любовъ. „Богъ е любовъ“. Висшата божествена любовъ е създала свята, тя го подържа, издига го къмъ съвършенство и красота. Богъ твори и създава, за да изяви своята любовъ. Тая любовъ се проявява, съзижда и твори чрезъ всички сжщества, и то толкова по-пълно и съвършено, колкото по-напреднали сж тѣ. Тя носи божествения животъ, свѣтлина, радостъ, миръ, хармония и красота и — както споменахме — е най-висшата космична творческа сила наредъ съ божествената мисль.

Човѣшкиятъ животъ, колективенъ и индивидуаленъ, е въ едно нераздѣлно единство съ тоя на цѣлото битие: той сжщо се насочва и управлява отъ великата божествена разумность и великата божествена любовъ. Тази висша разумность и висша любовъ се изразяватъ както въ самото естество на човѣка, тъй и въ истината, че за последния сж открити възможноститѣ на едно неограничено развитие и усъвършенствуване и достигането на истинско щастие.

Смисъла на човѣшкия животъ на земята презъ множество превъплѣтявания е реализирането на една все по-висша разумность, достигането на все по-пълно съвършенство, развитието на висшитѣ способности и скрититѣ въ човѣка заложби за по-висшъ животъ и освобождаването отъ ограниченията на нисшитѣ форми на сжществуване. Човѣкъ трѣбва постепенно да се освободи отъ животинското и то не като го умъртвява, а като го подчини на по-висшия животъ и го използва за него; той трѣбва да изгради своитѣ по-висши тѣла, да се разкрие за висшето божествено съзнание и висшата любовъ и да бжда единъ все по-съвършенъ

органъ въ божествения организъмъ. Постепенно той трѣбва да се отърси отъ своя дребенъ егоизъмъ и своето ограничено съзнание и да започне да живѣе все по-пълно съ живота на божественото цѣло. Колкото по-пълно се изявява чрезъ него живота на това цѣло и въ по-пълна хармония е той съ разумната природа, съ Бога, толкова по-пълно е осъществилъ разумния животъ и по-високо съвършенство е достигналъ; толкова повече той се е доближилъ и до идеалното здраве, тѣлесно и духовно, до истинския миръ, истинския безсмъртенъ животъ на непрекъснатото съзнание, и истинското щастие.

*

Проявяването на висшия божественъ животъ отъ човѣка, усъвършенствуването на последния е — както казахме — законъ на еволюцията, на проявлението на Бога. Човѣкъ осъществява истинския животъ и постига истинското щастие, само когато е въ хармония съ тоя основенъ божественъ законъ. Въ противенъ случай той върви къмъ деградиране и къмъ все по-голѣми противоречия и страдания.

Въ силата на тоя висшъ законъ на развитието, човѣчеството е стигнало до днешното си състояние на съвършенство. То е преминало презъ по-нисши раси и цивилизация. Сега се подготвятъ условията за появяването на тѣй наречената VI раса; това ще бжде едно човѣчество съ много по-съвършенна физическа организация, съ много по-развити духовни сили и способности, — едно човѣчество, въ което по-пълно и по-широко ще се прояви висшиятъ божественъ животъ. То ще създаде една цивилизация на по-висша правда и хармония, въплътяваща по-пълно принципа на истинската божествена любовъ.

Разбуяването на социалната стихия, разрастването на социалната криза, засилването на жаждата къмъ истина, социална правда, страстния ламтежъ къмъ новото — всичко това говори за напора на могъщи сили, стремящи се да се изразятъ, за работата на ония висши духовни сили, които подготвятъ близкото бждеще. За това говорятъ сжщо и зачестяващитѣ необикновени природни промѣни и бедствия.

Висшитѣ разумни сили тласкатъ човѣчеството къмъ широко и основно изпробване на досегашнитѣ негови разбирания, стремежи, методи на борба, които сж го довели до днешното негово положение. Следвайки досегашнитѣ пѣтища на егоизъмъ, индивидуаленъ, класовъ, националенъ, поставяйки въ ходъ досегашнитѣ общоприети методи на подтисничество, насилие, взаимно изстребление, то неизбѣжно върви къмъ още по-страшни бедствия. То, което върва въ войната и насилието, ще ги опита въ още по-страшни форми. То ще опита докрай и оная слѣпа за висшата реалностъ наука, която култивира едно човѣчество, лишено отъ морална и духовна опора, и затова болно, глухо на висшитѣ повеления на живота, безъ високъ идеалъ и истинска творческа мощъ, безъ истинска свѣтлина въ живота.

Въ тоя широкъ опитъ на разрастващи се противоречия и страдания ще се пробудятъ за новъ животъ всички оная души, за които е дошло времето да преминатъ къмъ по-висша степенъ на развитие; ще се родятъ новитѣ форми на живота, новото съзнание, новиятъ моралъ; ще се роди новиятъ човѣкъ на VI-та раса.

*

Тази обща еволюция обаче е единъ процесъ на пробуждане и усъвършенствуване на отдѣлната човѣшка личностъ. За множество души този процесъ е вече завършенъ въ миналото, за други е къмъ завършване. Тия, които сж се пробудили за новъ животъ, тѣ сж призованитѣ къмъ разумно творчество. Чрезъ тѣхъ иде новото въ живота. Тѣ трѣбва да отгледатъ това ново въ себе си, да му дадатъ животъ и форма и да го изразятъ въ своята многогранна дейностъ.

Истинскиятъ разуменъ животъ и истинското разумно творчество за отдѣлния човѣкъ започва именно тогава, когато той захване съзнателно да хармонизира своя животъ съ висшитѣ Божии закони, своята воля — съ божествената; когато за него изпъкне като върховна цель постигането на висшата истина и проявяването на божествения животъ — висшата любовъ, съ други думи, когато той съзнателно започне да се стреми и да ра-

боти за „Царството Божие“ и постави надъ всичко оная заповѣдь, която Христосъ даде на човѣчеството: „Съвършени бждете, както е съвършенъ вашиятъ Отецъ на небесата!“

Това съвършенство е всестранно, то е съвършенство въ знание, въ чувства и стремежи, въ здраве и сила, въ способности, въ умение и творческа мощъ. То прави отъ човѣка все по-достоенъ съработникъ на висшитѣ разумни сили, на Бога, въ реализирането на великото Божие дѣло.

Истинското съвършенство въ знание се постига чрезъ доближаване до висшата истина и хармонизиране съ нея. Висшата истина — това е самиятъ духъ на всемирния животъ, на съвършенното знание и върховната мъдрость, който духъ е истинската реалность на битието. Да постигнемъ висшата истина, то значи да поставимъ нашата душа въ съгласие съ тая реалность, да я „нагласимъ“ да трепти въ пълна хармония съ нея, да дадемъ възможность на самата тая реалность да се прояви по-пълно въ насъ.

Висшата истина може да бжде достояние само на ония, които сж дорасли до истинския духовенъ животъ. Тя се постига главно чрезъ интуицията, вътрешното прозрение, свързването съ висшето божествено съзнание. На духовно пробудилия се тя се разкрива не като лишена отъ животъ абстракция, не като мъртво „вѣрване“, а като жива, несъмнена, преживѣна и „опитана“ действителность. Тя носи животъ и самата е животъ — това е и нейниятъ истински критерий.

Да се поставимъ въ хармония съ висшето битие, да го проявимъ, това значи на първо мѣсто да оставимъ да се прояви божествената любовъ въ насъ и чрезъ насъ. Защото Богъ е любовъ. Ето защо и пжтътъ къмъ висшето битие, къмъ истината е пжтътъ на любовта. Тази любовъ е истинскиятъ животъ, който носи истинската свѣтлина. „Разумната природа“ разкрива своето лице само на ония души, които сж дорасли да проявятъ висшата божествена любовъ. На тѣхъ тя разкрива своитѣ най-дълбоки тайни и своитѣ истински кра-

соти; за тѣхъ тя има едно любящо божествено лице; на тѣхъ тя предоставя всичкитѣ си дарове.

Христосъ казва: „Азъ (висшата любовъ) съмъ пжтьтъ, истината и животътъ.“

По пжтя на истината и любовта, на проявлението на висшия божественъ животъ и хармонизирането съ разумната природа, се върви чрезъ вътрешното пречистване и усвършенствуване, чрезъ пробуждане и развиване висшитѣ духовни сили, способности и умения, и чрезъ усвояване все по-пълно изкуството на разумния животъ, което — както споменахме — е свързано съ всички прояви на човѣка — отъ храненето, почивката, използването на природнитѣ сили, до най-висшето човѣшко творчество. Овлабяването на това изкуство значи придобиване властъ надъ себе си и надъ природнитѣ сили, то значи придобиване на все по-голѣма творческа мощъ. Изкуството да се живѣе разумно е най-висшето изкуство, но то е и най-трудното. То е свързано съ висшето знание, което даватъ окултнитѣ науки, които, допълняйки и задълбочавайки придобитията на обикновенитѣ науки, ни учатъ за ония строителни и творчески сили, които действуватъ задъ грубитѣ и уловими за обикновенитѣ сътива физически сили; то е свързано съ постигането чрезъ интуицията и вътрешното преживяване висшата божествена мждростъ; свързано е съ проявлението на една все по-голѣма морална сила и съ растяща воля да се прилага то, да се създава и гради новото въ себе и вънъ отъ себе. Съвършенството въ това изкуство е неограничено, както и самото развитие изобщо.

Когато отдѣлниятъ човѣкъ дорастане да се пробуди за истинския разуменъ животъ, тогава той напуска „широкия пжть“ на полусъзнателния животъ и полусъзнателното развитие, живота на общата еволюция, за да се приготви и трѣгне по „тѣсния пжть“, за който Христосъ говори: „Тѣсенъ е пжтьтъ, който води къмъ живота и малцина сж, които го намиратъ“. Това е по-право „стрмниятъ пжть“ на разумнитѣ свѣрхусилия, това е преминаването къмъ единъ по-разуменъ животъ, къмъ едно по-висше съзнание.

*

Тоя по-разуменъ животъ и това по-висше съзнание е единъ процесъ на разитие, което П. Дъновъ обозначава съ думата „ученичество“, като изразяваще най-характернитѣ му особености.

„Ученикъ“ е онзи, който не само е разбралъ, че е дошелъ на земята да научи великото изкуство на разумния животъ, да расте въ знания, въ постигане висшата истина, въ проявление на божествената любовъ, и достигне да бжде истински служителъ и съработникъ на висшитѣ разумни сили и на Бога, но е и въ състояние да даде всички жертви, да направи всички усилия, за да придобие и усъвършенствува постепенно това изкуство.

Той знае, че животътъ се управлява и ръководи отъ една върховна мъдростъ, безгранична любовъ, съвършена правда. Основната негова идея е, че всичко е устроено разумно; че въ всички човѣшки души работи и се стреми да се прояви, като ги издигне къмъ себе си, великиятъ всемирень духъ, „живиятъ Богъ“, за когото Христосъ говори: „Отецъ ми работи и азъ работя“.

Ученикътъ знае, че надъ него има само единъ истински учителъ, именно тоя живъ Богъ, космичниятъ Христосъ, който живѣе и твори у цѣлата природа; който се проявява въ всичко възвишено и прекрасно у всички души и чийто гласъ той трѣбва да се научи да чува и разбира чрезъ развиване главно на своето вътрешно чутие. Всички други учители сж само помощници на тоя единственъ върховень учителъ, тѣхната роля е да напжтятъ ученика къмъ първия и да му помогнатъ да го намѣри.

Той знае, че като изразителъ на божествената мъдростъ, божествената любовъ и божествената правда стои най-близко надъ него и цѣлото човѣчество тѣ нареченото „Бѣло братство“ — завършили своята земна еволюция души, които сж се посветили да служатъ на въздигането на човѣчеството. Идеалътъ на ученика е да бжде истински ученикъ на това „Бѣло

братство“, да се свърже духовно съ него и да стане истински съработникъ въ неговото велико дѣло.

Ученикътъ е преизпълненъ отъ свещено чувство къмъ природата, въ която живѣе и твори живиятъ Богъ. Той е преизпълненъ съ свещенъ трепетъ къмъ всички ония красоти и тайни, които разкрива тая природа за неговия духовенъ погледъ и още повече къмъ ония, които оставатъ още скрити за него. Природата — това е за него най-великата, най-свещената книга, която най-великиятъ и най-мждъръ учителъ, Богъ, е написалъ и продължава да пише, и която е разкрилъ предъ него. Въ всѣка жива форма и най-вече въ човѣка той прозира оня скритъ животъ, който ще се развие въ висше съвършенство и красота.

Преизпълнянъ съ все по-голѣма любовъ къмъ живия всепроявяващъ се Богъ на висшата разумностъ, любовъ и красота, ученикътъ започва да обича всички твари, всички души, въ които се проявява и работи тоя живъ Богъ. Той се преизпълня съ все по-съвършена любовъ къмъ всичко живо, която любовъ става основенъ доминиращъ изразъ на цѣлия неговъ животъ.

Ученикътъ е разбралъ, кое е сжщественото въ живота, той е усвоилъ посоката къмъ придобиването на истинския животъ, въ която насочва всичкитѣ си сили. Той се е освободилъ отъ тежкото бреме на неразумнитѣ желаня, на неразумнитѣ грижи, свързани съ ламтежи по илюзорно щастие. Животътъ съ всчкитѣ му противоречия, трудности, страдания изпъква предъ него въ свѣтлината на висшата разумностъ като една „велика школа“, кждето човѣкъ е повиканъ да се учи, да расте въ знания, умения, придобиване сили, опитностъ и съвършенство и разгръщане на божествената своя природа. Той знае, че мжчнотиитѣ пречкитѣ, страданията, които му се изпречватъ, сж само задачи, които той трѣбва мждро и търпеливо да разреши; че всичко, каквото му се случва, е и трѣбва да бжде въ края на краищата само за негово добро. Той е изпълненъ съ чувство на дълбока и растеща благодарностъ къмъ висшитѣ разумни сили, както за благата, тъй и за страданията и изпитнитѣ. Това обаче не е едно пасивно примиряване съ неджитѣ, болеститѣ, неправдитѣ,

злото, а тъкмо обратно, — това сж трудности за преодоляване, за проявяване усилия, закаляване на волята, пробуждане на висшия животъ и висшата активност на душата.

Животътъ на ученика е постепенно освобождаване отъ страха предъ неизвестността, предъ страданията, предъ смъртъта; той е придобиване на упование и вѣра въ мждритѣ и разумни сили, ржководени отъ висшата любовъ, които направляватъ живота му. Неговиятъ животъ е животъ на възрастващъ миръ, на възрастваща радостъ, възрастваща свѣтлина. Тоя животъ е едно непрекъснато рѣстена, непрекъснатата младостъ, постояненъ изгрѣвъ.

Той е човѣкъ на положителнитѣ, на изграждащитѣ живота сили; не се занимава съ отрицателнитѣ страни на хората и живота, не храни омраза и ненавистъ; не си служи съ насието; не се озлобява и ожесточава. Той е човѣкъ на любовта, на положителнитѣ мисли и желаня, които носятъ доброто на свѣта; той е човѣкъ на положителното строителство. Той сѣе и отглежда най-хубавитѣ семена на живота. Тѣй той внася въ себе си и въ живота висшитѣ строителни сили, съ които се свързва и става тѣхенъ проводникъ, като се освобождава сжщевременно отъ силитѣ на омразата, насието, разрушението, които сами деградиратъ живота.

Ученикътъ е човѣкъ на пълното и съвършено здраве, което изключва всѣкакви неджзи. Той развива въ себе си въ най-висша степенъ способността да противостои на всѣкакви болести и разрушителни влияния, да развива максимумъ активностъ, и то въ най-висшитѣ й форми. За тая цель той изгражда своето тѣло съ най-чиститѣ строителни материали, своето физическо тѣло — съ растителни храни и плодове, своето астрално тѣло — съ възвишени чувства, а своето ментално тѣло — съ положителни творчески мисли. Той изхвърля отъ себе си всички разрушително действуващи материали и сили: огражда се отъ нисшитѣ и вредни влияния; използва скрититѣ строителни сили на природата; свързва се съ висшитѣ духовни сили, носещи истинския животъ. Той знае, че правитѣ мисли, високитѣ чувства, чиститѣ стремежи и въобще духовното здраве сж основа и на фи-

зическото здраве, тъй като човѣкъ е духъ, облеченъ въ плътъ. Да развива своето здраве е за него равнозначно съ пробуждането и организирането на висшитѣ духовни сили и всестранното усъвършенствуване.

Ученикътъ е човѣкъ на съвършено опростения отъ излишни нужди, на скромния, но пълненъ съ голѣмо духовно съдържание животъ срѣдъ природата. Тукъ той намира истинскитѣ условия, при които се пробуждатъ и растатъ неговитѣ духовни сили; тукъ той чувствава най-силно божествената любовъ и мъдростъ, истинската красота; прониква се отъ величието на божие то творение; черпи най-висшитѣ стимули. Тукъ той чувствава най-силно висшитѣ творчески сили и се подлага на тѣхното благодатно въздействие. Тукъ той чувствава най-силно присъствието на Бога.

Той се стреми да живѣе въ пълно съгласие съ природата, въ която се е изразила висшата разумностъ; стреми се да проникне въ нейната мъдростъ, да усвоява и прилага нейнитѣ методи. Той лѣга и се пробужда съ природата, той е човѣкъ на свѣтлината, на чистия въздухъ, на свободната и приятна работа срѣдъ природата. Свързвайки се съ нейнитѣ висши сили, той придобива вечно младия нейнъ животъ, който го изпълня съ здраве и неугасваща радостъ.

Ученикътъ започва съ най-малкитѣ работи, съ най-малкитѣ задачи. Той започва съ основнитѣ проявления на живота; работи съ малкитѣ величини, които изграждатъ живота; стреми се да направи малкото добро, да реализира малкия успѣхъ; винаги той се вслушва въ своя вътрешенъ гласъ и всичко предприема и върши за Бога.

Той е изпълненъ съ едно чувство на благоговение и най-топла благодарностъ къмъ своя учителъ. Длъженъ е да възприема ония истини, които последниятъ му разкрива, но не за да се придържа слѣпо у тѣхъ, а за да ги подложи на вътрешния опитъ на своя животъ, да ги опита. Той трѣбва да положи своя мирогледъ върху здравитѣ основи на собствената индивидуална опитностъ. Въ своята преценка на истината той трѣбва да прилага висшия и основенъ критерий, който се състои въ това, че висшата истина е висшъ животъ

тя организира и подига живота, носи любов, свѣтлина, миръ и радостъ. Най мѣродавенъ за него въ края на краищата е вътрешниятъ гласъ, интуицията, гласътъ на живия Богъ, който живѣе въ него.

Най-важното за ученика е развитието на висшитѣ душевни способности и на първо мѣсто интуицията; непосредственото свързване съ висшитѣ духовни сили и добиване знания, способности и умение да си служи съ висшитѣ творчески сили на природата.

Съ своето духовно израстване ученикътъ се прониква все повече отъ новото, което Богъ се стреми да осъществи въ и чрезъ човѣчеството; той става носителъ на новитѣ творчески мисли, които идатъ отъ висшето божествено съзнание, на новата любовъ, която хората трѣбва да изразятъ; той се прониква все повече отъ новия идеалъ, който трѣбва да бѣде реализиранъ въ по-висшата степенъ на човѣшка цивилизация. Той се явява носителъ на най-високия идеалъ за човѣка и обществото и неговъ живъ изразителъ. Той е човѣкътъ, чрезъ когото иде ценното и великото въ живота.

Идеалниятъ ученикъ, който трѣбва да до-
растне като такъвъ въ процеса на едно дълго развитие, е човѣкътъ на най-възвишената творческа любовъ, на най-живоносната свѣтлина, на най-хармоничния миръ, на най-чистата радостъ, която отъ нищо не може да се помрачи; той е човѣкъ на съвършеното здраве, на висшия духовенъ животъ, на знанието и личната опитностъ; той е достойниятъ съработникъ на разумнитѣ сили и на Бога въ изграждане новото и великото въ живота.

Носителъ на това ново и велико, той е сжщевременно ной-скромниятъ между скромнитѣ. Защото той има съзнание на ап. Павла, който казва: „Съ Христа само, който живѣе въ мене, мога да се похваля“.

Той знае при това, че земниятъ животъ и земното сжществуване, съ всичкитѣ негови проблеми, успѣхи и съвършенствувания, е само единъ предговоръ, едно подготвяне къмъ още по-съвършенъ и още по-прекрасенъ животъ.

Като развива своето учение, П. Дъновъ изхожда отъ духа и основнитѣ начала на истинското християнство, той възсъздава Христовото учение въ неговия чистъ видъ, както то е проповѣдвано и разбирано отъ Исуса и първитѣ черковни деятели, а освенъ това допълня го съ онова ново, което Исусъ „би казалъ сега“ — следъ 2000 год., на хората; изяснява онова ново и велико, което иде и сега въ свѣта чрезъ живия и непрестанно творящъ въ душитѣ Христосъ, проявяващъ се въ всичко велико и прекрасно, което се ражда и което иде въ живота.

• Ако Богъ е говорилъ въ миналото на хората — казва П. Дъновъ — той и днесъ говори; ако той днесъ не говори, тогава въобще не е говорилъ. Най-важно е: какво Богъ сега иска да каже и казва на хората. Най-важни сж „последнитѣ писма“ на вашия небесенъ баща!

Исусъ бѣ единъ отъ най-добритѣ ученици на най-великия и единственъ учителъ — живия Богъ, Словото, Христосъ. Той постигна такава духовно свършенство, тъй пълно хармонизира и сле своята воля съ Божията и своя животъ съ висшия божественъ животъ, че се явява като единъ свършенъ изразителъ на тоя божественъ животъ, на тая божествена воля, мъдростъ и любовъ. Той можеше да каже: „Азъ и Отецъ ми едно сме“. „Който познава мене, познава Отца ми“. Ето защо съ право той е нареченъ Христосъ, синъ Божи, Богочеловѣкъ, великъ учителъ на човѣчеството.

Исусъ учеше, че истинскиятъ животъ, безсмъртието, царството Божие може да се постигне чрезъ проявяване на божествения животъ, изпълнение на волята Божия или чрезъ активна творческа любовъ и постигането на истинското свършенство,

„Да възлюбишъ Господа Бога твоего съ всичката си душа, съ всичкото си сърдце, съ всичкитѣ си сили и ближния си както себе си“. „Обичайте враговетѣ си!“ „Не който ми говори: Господи, Господи, ще влѣзе въ царството Божие, а който върши волята на Отца ми, който е на небесата“. „Бждете свършени, както е свършенъ вашиятъ Отецъ небесенъ!“

За да придобие човѣкъ истинския животъ, трѣбва да се освободи отъ робството на грѣха и тъмнината, да се откаже отъ всичко, което е противно на любовта и на волята Божия. Той трѣбва „да изгуби“ нисшия животъ, за да придобие висшия; той трѣбва да се свърже съ висшия животъ както лозовата прѣча е свързана съ лозата; трѣбва да усвои „тѣсниятъ пѣтъ“ на живота и да се роди наново въ духъ и истина.

„Азъ съмъ лозата, вие сте прѣчките; който пребдва въ мени, той принася плодъ много; защото безъ мене не можете нищо да сторите.“ Ако човѣкъ не се роди отново, не може да види царството Божие.

Всѣки, който следва неговото учение и върши волята Божия, ще постигне царството небесно тукъ на земята, ще се нарече синъ Божий и ще може да върши „и по-голѣми дѣла“ отъ тия, които самъ той, Исусъ, е вършилъ.

Учението на Исуса бѣ едно окултно учение: неговитѣ дълбоки и основни истини сж съставлявали тайно учение на първото християнство, което се е предавало отъ уста на уста, чрезъ посвещения въ тѣ нареченитѣ Христови, малки и голѣми, мистерии. Тия висши истини сж се възприемали чрезъ една дълга подготовка: морално издигане; тѣ сж ставали предметъ на лично преживяване и лична опитностъ, а не само на вѣра, и сж се възприемали като несъмнена жива действителностъ. Ето защо истинскитѣ християни на прѣвитѣ времена имаха моралната сила да следватъ препорѣчвания отъ Исуса „тѣсенъ пѣтъ“; ето защо тѣ основаваха истински братски обществения, които просвѣтвуваха около три столѣтия: ето защо тѣ умираха съ пѣсни и молитви по аренариитѣ, разжсвани отъ дивитѣ звѣрове.

Но когато християнството стана държавна религия, — религия отъ една страна на цѣлата невежествена народна маса, отъ друга на робовладелцитѣ, феодалитѣ, властдържцитѣ, — на всички, които живѣеха въ упражняване на експлоатацията, насилието, неправдата, тогава то бидѣ подложено на изопачаване, тѣсниятъ пѣтъ биде изоставенъ, тайното учение — забравено. Тогава се създаде едно удо-

бно християнство; започва да се проповѣдва и вѣрва въ постигане царството Божие не на земята, а на небето, не чрезъ изпълнение волята Божия и прилагането на любовѣта, изключваща всѣка омраза и всѣко насилие, и не чрезъ постигане истинското съвършенство, а чрезъ Христовата жертва, чрезъ простата вѣра въ Христа, чрезъ изпълнението на чисто външни формалности и обреди. Стигна се по тоя пжть до индулгенциитѣ и инквизицията. Тѣй се замѣни „тѣсниятъ пжть“ съ широкия и удобенъ пжть на насилието, неправдата и грѣха. Но по тоя пжть официалното християнство изгуби своя истински животъ и престана да бжде оня мощенъ факторъ за всестранното подигане на човѣка, каквото бѣше християнството на първитѣ времена.

Вѣренъ на своя методъ: да не се занимава съ отрицателното въ живота, а само да твори и създава новия животъ, П. Дъновъ не само не воюва срещу официалната църква, но и твърде рѣдко си спомня за нея. Той просто обяснява Христовото учение, разкрива неговия истински смисълъ и мощния творчески духъ, който се крие въ него; възстановява неговитѣ най-сжществени традиции и създава въ душитѣ една истинска жива вѣра, способна да внесе великото и новото въ живота.

Той проповѣдва прилагането на Христовото учение: отказване отъ робството на грѣха и нисшия животъ и възприемане „тѣсниятъ пжть“ на усъвършенствуването, на новото раждане, на единението съ Бога, чрезъ пълно изпълнение на неговата воля, той проповѣдва и онова ново и велико, което Христосъ носи днесъ въ живота.

*

П. Дъновъ работи срѣдъ условия, сравнително твърде неблагоприятни изобщо за успѣхитѣ на неговото дѣло, срѣдъ едно нездорѣло още въ културно отношение общество, гдето още вирѣе тѣсногледата нетърпимостъ къмъ чуждото мнение и гдето липсва истинска вѣротърпимостъ; гдето истинскитѣ характери и

истинскитѣ новатори трудно вирѣятъ, гдето своето, родното извънредно много се подценява и гдето въ общественитѣ борби могатъ да намѣрятъ още широко приложение както грубото и противозаконно насилие надъ личността, така и най-долнокачественитѣ византийски похвати на нискитѣ интриги и публичното оклеветяване. Той работи срѣдъ една широко обезвѣрена интелегенция и срѣдъ обезвѣрено общество.

Като се има всичко това предъ видъ, трѣбва да се каже, че постигнатото вече отъ П. Дѣновъ не е незначително. Неговитѣ успѣхи се дължатъ преди всичко на неговата духовно издигната личностъ, на извънреднитѣ му морални и интелектуални дарования и на силното непосредствено влияние, което той упражнява върху своитѣ последователи. Неговиятъ животъ е въ пълна хармония съ учението му. На 70 години, той има почти юношеско здраве. Неговитѣ ревностни последователи виждатъ въ него олицетворенъ оня живъ идеаленъ образъ, който той имъ сочи като цѣль на тѣхнитѣ далечни постижения. Той никога никого не цитира, освенъ Евангелието. Винаги говори съ увѣреността на човѣкъ, който е опиталъ и напълно е сигуренъ въ това, което твърди. Въ своитѣ беседи той не влага никакъвъ изкуственъ патосъ, но обикновено въ тѣхъ се чувствува топлината на вдъхновената мисль и вдъхновеното чувство, избликващи изъ чиститѣ дълбочини на една велика душа, и затова той притежава въ висша степенъ способността да раздвижва най-нежнитѣ душевни струни и да завладява сърдцата. Всички негови близки последователи сж го опитали и като съветникъ въ най-тежкитѣ свои минути, при изпитни и болести, и като наставникъ въ живота, и като духовенъ учителъ. За тѣхъ той е истински баща, къмъ когото тѣ питаятъ чувство на високо благоговение и най-дълбока признателность.

За една истинска преценка обаче на дѣлото на П. Дѣновъ и на постигнатитѣ отъ него резултати е още много рано да се говори. Въ всѣки случай, то е едно дѣло отъ общочовѣшки културенъ характеръ и никакъ не може да се цени и измѣрва съ малкитѣ аршини на партийни, групови, тѣснонационални

интереси. То буди вече единъ възраставащъ интересъ далече задъ границитѣ на България, въ страни като Скандинавия, Япония, Америка и др., гдето беседитѣ на П. Дъновъ започватъ да се четатъ на есперанто.

Туй, което може съ положителность да се каже отъ културно-обществено гледище за това учение и движение, то е следното.

Въ нашия животъ, изостаналъ културно, животъ на сурови и жестоки борби, на човѣкомразие, на незначитане човѣшката личность, на мораленъ упадъкъ и общо обезвѣряване, на бедность отъ хора съ истинска морална мощъ и истински характери, учението на П. Дъновъ представя едно много сжщественно допълнение за балансиране духовнитѣ сили; то носи импулси на животъ и напредъкъ. То ще даде своитѣ положителни резултати чрезъ оная нова мисль, съ която то обогатява нашия животъ; съ чистия духовенъ идеализъмъ, който носи и съ своето мощно въвпитателно влияние върху отдѣлни личности.

Още по-несъмнено е, че чрезъ това учение и това движение бедниятъ съ своитѣ културни придобавки български животъ ще внесе нѣщо ценно и значително и въ съкровищницата на общоцвѣшката култура, подобно на нѣкогашното богомилство, отхранено сжщо отъ мистичната и свободолюбива душа на българина-славянинъ, което даде първия важенъ гласкъ за реформацията и възраждането на Запада.

Трѣбва обаче да добавимъ следното, когато става дума за богомилството. Дъновизмътъ, макаръ да напомня богомилството, което сжщо бѣ пропито съ високъ религиозенъ идеализъмъ и сжщо се стрѣмеше къмъ прокарване на началата на Христовото учение въ живота, е лишенъ отъ изгледитѣ да може да добие оня характеръ на народно движение, какъвто имаше богомилството. Последното става масово движение на недоволното, закрепостено и поробено селячество поради своя характеръ не толкова на религиозно, колкото на социално учение. Богомилството отрече както византийската обредность и византийския фалшъ въ религията, така сжщо и византий-

ското чокойство, економическото робство, което то намираще несъобразно съ Христовото учение.

Дъновизмътъ обаче, подобно почти на всички модерни мистични движения, е твърде отчужденъ отъ арената на остритѣ социални борби. Той е твърде чуждъ на психиката на недоволната маса, широко обезвѣрена и наклонна да се вслушва въ ония именно носители на крайния идеализъмъ, които ѝ обещаваатъ добруване и щастие не чрезъ трудно разбираемо за нея индивидуално усъвършенствуване и превзпитаване на личността въ духа на истинската любовъ, а чрезъ външни промѣни, чрезъ насилнически методи и насилническа властъ. Едновременнитѣ богомили играеха на времето си въ социалнитѣ борби и ролята на днешнитѣ социалъ-демократи, комунисти, анархисти. Дъновиститѣ обаче сж далечъ задъ боевата линия на ожесточенитѣ днесъ социални борби, далечъ задъ всички тия революционни сили, които привличатъ около своитѣ знамена недоволната народна маса. Тѣ доброволно сж се отказали отъ грубия и неприятенъ трудъ на орачитѣ и копачитѣ на социалната нива и сж си резервирали приятната работа на сѣяча. Но затова тѣхната роля, за дълго време поне, ще бжде твърде ограничена и нѣма да засѣга освенъ не особно широкъ кръжгъ отъ интелигенцията. Дъновизмътъ е учение не толкова на непосредственото настояще, колкото на по-близкото или по-далечно бждаще.

ул. Кн. Клементина
№ 11

Телефонъ № 51-07

СОФИЯ